

Dječji jezični razvoj praćen glazbenim poticajima

Ištuk, Ana-Bruna

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:106466>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-26**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ana-Bruna Ištuk

DJEČJI JEZIČNI RAZVOJ PRAĆEN GLAZBENIM POTICAJIMA

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ana-Bruna Ištuk

DJEČJI JEZIČNI RAZVOJ PRAĆEN GLAZBENIM POTICAJIMA

Diplomski rad

Mentori rada:

doc. dr. sc. Jelena Vignjević

doc. dr. sc. Blaženka Bačlija Sušić

Zagreb, rujan 2021.

Zahvala

Zahvaljujem mentorici doc. dr. sc. Jeleni Vignjević na strpljenju, razumijevanju, podršci, pristupačnosti i svom vremenu koje je uložila kako bi mi pomogla.

Veliko hvala mojim roditeljima, ocu Ivici i majci Mirjam, koji su me podržavali tijekom cijeloga života i koji to i dalje čine. Bez njih ne bih postigla sve što jesam. Hvala cijeloj mojoj obitelji, bratu i sestrama, na bezuvjetnoj podršci i ohrabrenju. Hvala i mojim nećacima, Grguru i Beati, koji su mi uvelike uljepšali zadnju godinu studiranja.

Zahvaljujem svim svojim prijateljima i prijateljicama, a posebno prijateljicama koje sam stekla na fakultetu, na međusobnoj potpori i motivaciji. Vi ste bogatstvo koje mi je fakultet poklonio.

Veliko hvala mom Luki koji je vjerovao u mene na ovom putu te svojom ljubavlju i podrškom pridonio ovom uspjehu.

Na kraju, najveća hvala dragom Bogu koji me prati i jača na svakom mom životnom koraku.

Sadržaj

Sažetak

Summary

1. UVOD	1
2. DJEČJI JEZIČNI RAZVOJ I RAZVOJ GLAZBENIH SPOSOBNOSTI	3
2.1. O dječjem jezičnom razvoju.....	3
2.2. O razvoju djetetovih glazbenih sposobnosti	5
2.3. Jedinstvo jezičnoga, glazbenoga i kognitivnog razvoja djeteta	7
2.4. Povezanost glazbe i dječjega jezičnog razvoja	7
3. MOGUĆNOSTI POTICANJA DJEČJEGA JEZIČNOG RAZVOJA GLAZBOM	10
3.1. Igre s pjevanjem	12
3.2. Pjesme i brojalice	13
3.3. Aktivno slušanje glazbe	16
3.4. Dječje glazbeno stvaralaštvo	17
3.5. Sviranje na udaraljka	20
3.6. Primjeri glazbenih aktivnosti za poticanje dječjeg jezičnog razvoja	21
4. ZAKLJUČAK	25
Literatura	26
Prilozi	28
<i>Popis slika</i>	28
Izjava o izvornosti rada	29

Sažetak

Brojna istraživanja potvrđuju da je za skladan i cjelokupan djetetov razvoj potrebna poticajna i sadržajima bogata okolina. Dijete se razvija u interakciji sa svojom okolinom. Govor i jezik su dio djetetova razvoja čije su predispozicije za napredak urođene. Da bi se jezik razvio, potrebno ga je potaknuti. Istraživanja pokazuju da je danas sve veći broj djece kod koje su ustanovljene mnoge poteškoće u jezičnom razvoju, stoga je odgojno-obrazovni proces potrebno dodatno obogatiti.

Ovaj rad teorijski istražuje dječji jezični razvoj te mogućnost glazbenih poticaja u tom procesu, ali i na drugim područjima razvoja kako bi se djetetu moglo pristupiti holistički. Glazba utječe na fiziološke funkcije djeteta, na njegov motorički, socio-emocionalni i kognitivni razvoj. U radu je prikazan dječji jezični razvoj prema razdobljima, pri čemu se posebno naglašava važnost poticajne okoline za cjelokupni djetetov razvoj, a tako i za razvoj govora i jezika.

Među okolinskim poticajima, oni glazbeni su iznimno vrijedni jer su glazba i govor usko povezani u brojnim svojim elementima. Ukazuje se u radu na te povezanosti i donose se mogućnosti poticanja dječjeg jezičnog razvoja glazbom te primjeri glazbenih aktivnosti za poticanje dječjeg jezičnog razvoja.

Ključne riječi: holistički pristup, jezični razvoj, dijete, okolina, glazbeni poticaji

Summary

Child language development encouraged by musical stimuli

Numerous studies confirm that a harmonious and overall development of a child requires a stimulating and content-rich environment. The child develops in interaction with environment. Speech and language are part of a child's development whose predispositions for progress are innate. In order for a language to develop, it needs to be encouraged. Research shows that today there is an increasing number of children with many difficulties in language development, so the educational process needs to be further enriched.

This paper theoretically investigates child language development and the impact of music on it, but also on other areas of development so that the child can be approached holistically. Music affects the physiological functions of the child, motor development, socio-emotional development, cognitive development. The paper presents child language development according to periods. The paper emphasizes the importance of a stimulating environment for the overall development of the child, and thus the development of speech and language.

Music and speech are closely connected by their elements. The paper describes the possibilities of encouraging child language development through music and gives possible examples of musical activities to encourage child language development.

Key words: holistic approach, language development, child, environment, musical stimuli

1. UVOD

Mnoga istraživanja pokazuju da djeca već u prenatalnom razdoblju aktivno sudjeluju u usvajanju jezika. Fetus reagira na vanjske zvukove i ritmičke podražaje, a sluh se razvija već u osmom tjednu trudnoće. To je temelj bioloških mogućnosti i preduvjeta za kasnije usvajanje jezika (Starc, Čudina-Obradović, Pleša, Profaca i Letica, 2004). Govor je, uz razgovor i pripovijedanje, temeljna komunikacija među ljudima. Njime se prenose i oživljavaju misli, osjećaji i informacije. Govor se, kao i sve ostale sposobnosti i vještine, stječe odgojem, vježbom i iskustvom (Jurišić i Sam Palmić, 2002).

Razvoj jezika praćen je mnogim podražajima i događa se na različite načine, no nužnim preduvjetom za razvoj govora i jezika smatra se iskustvo te poticajno okruženje. Upravo je zato velik naglasak stavljen na odgojitelje koji provođenjem različitih oblika rada u odgojno-obrazovnom procesu utječu na cjelokupan razvoj djeteta, a koji je u istom okruženju uvelike zapostavljen (Velički, 2009).

Govor i glazba usko su povezani jer se njihovi elementi mogu povezati (Šmit, 2001). Jurišić i Sam Palmić (2002) navode kako je govor sam po sebi ritmički određen. Glazba je medij kojim se uspostavlja komunikacija, izražavaju se osjećaji i prenosi se informacija. Korištenjem glazbenih poticaja koristi se svaka prilika da se u djeci probudi radost, a prednost se daje zadacima koji razvijaju samostalna rješenja i dovode do osjećaja uspjeha (Majsec Vrbanić, 2008).

Glazbeni poticaji za dječji jezični razvoj djeluju i na druga područja djetetova razvoja, pobuđuju dječju maštu i kreativnost. Glazba pobuđuje sva djetetova osjetila i dijete, potaknuto glazbom, upoznaje svoju okolinu. Planirano poticanje glazbom od najranije dobi postaje temelj za nastavak glazbenog obrazovanja, a glazba pridonosi skladnom razvoju djeteta, kako emocionalnom, tako i kognitivnom, motoričkom i jezičnom (Majsec Vrbanić, 2008). Glazbene poticaje kojima se utječe na jezični razvoj ne treba shvatiti kao učenje, već kao igru jer je igra najprirodnija i najjednostavnija djetetova aktivnost putem koje se odvija njegov cjeloviti razvoj (Peti-Stanić i Velički, 2008).

Djetetov boravak u odgojno-obrazovnoj ustanovi mora biti poticajan i planiran s ciljem djetetova holističkog razvoja. Okruženje treba poticati dijete na govor, komunikaciju i interakciju. Upravo su glazbene aktivnosti, koje se danas sve manje koriste, snažan poticaj za dječji jezični razvoj.

Suvremena psihologija naglašava važnost holističkoga, odnosno cjelovitog pristupa dječjem razvoju. Iako se razvoj djece često dijeli na tri široka područja: tjelesno, zdravstveno i emocionalno i socijalno, ta područja zapravo nisu zasebna, već čine integriranu cjelinu (Berk, 2015). Dijete ne treba gledati podijeljeno na pojedine aspekte razvoja. Spoznajnog razvoja nema bez razvoja motorike i govora, a ne mogu se ni motorički i govorni razvoj jedan bez drugoga pratiti. Emocije također utječu na tjelesnu dobrobit djece. Primjerice, stres mijenja fiziološku sliku te podiže puls i krvni tlak te snižava imunološki odgovor, što se kasnije može manifestirati u različitim bolestima (Starc i sur., 2015; Berk, 2015). Berk (2015) smatra da su prikupljeni podaci o razvoju mozga, motoričkih vještina, kognitivnih i jezičnih kompetencija, temperamenata i razvojnih problema međusobno povezani načinima na koje se biološki činitelji miješaju i djeluju s iskustvom ili ih iskustvo mijenja. Prema *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2014), suvremena slika o djetetu dijete vidi kao cjelovitu osobu, istraživača i aktivnog stvaratelja znanja te kreativno biće koje je puno potencijala. Razvoj potencijala, motoričkih i perceptivnih vještina ovisi o ranijim iskustvima djeteta. Mnogi su istraživači zaključili kako poticajna fizička okolina i topla skrb potiču aktivno istraživanje okoline i ranije postizanje razvojnih prekretnica (Belsky i Faearon, 2002 prema Berk, 2015). Kako bi odgojno-obrazovni proces odgovarao holističkom pristupu razvoju djeteta, potrebno ga je prilagoditi djetetu i oblikovati ga kao cjelovit proces upravo zbog toga što su segmenti djetetova razvoja isprepleteni i međusobno neodvojivi (NKRPOO, 2014). Glazba ima utjecaj na opći razvoj djeteta te je također jedan od medija čije korištenje u odgojno-obrazovnom procesu njeguje cjeloviti pristup dječjem rastu i razvoju (Nikolić, 2017).

Kako bi se s punim razumijevanjem osvijestila važnost glazbenih poticaja za dječji jezični i ukupni razvoj, u nastavku se teksta najprije donose osnovne znanstvene spoznaje o svakom od tih dvaju segmenata dječjega razvoja.

2. DJEČJI JEZIČNI RAZVOJ I RAZVOJ GLAZBENIH SPOSOBNOSTI

2.1. O dječjem jezičnom razvoju

„Govor se razvija sustavno i predvidljivim redosljedom“ (Starc i sur., 2004; str. 26). Već rođenjem djeteta ima predispozicije za učenje govora i jezika. Njegove anatomske i glasovne predispozicije omogućuju mu usvajanje glasova bilo kojeg jezika. Rano djetinjstvo je osjetljivo razdoblje za usvajanje govora jer u tom razdoblju sazrijeva živčani sustav te se događaju velike promjene u moždanoj strukturi. U istom je periodu važno da djeteta ima kvalitetnu socijalnu stimulaciju kako bi došlo do korištenja njegovih urođenih mogućnosti, a s time i do razvoja govora. Razvoj govora odvija se u nekoliko sljedećih aspekata: glasovni razvoj, rječnički razvoj, razvoj gramatike, komunikacijski razvoj te razvoj znanja o govoru. Također, jezični se razvoj prati u dva osnovna razdoblja: predverbalno i verbalno razdoblje (Starc i sur., 2004).

Predverbalno razdoblje traje do prve smislene riječi. U njemu se stvaraju važni preduvjeti za kasniji razvoj govora i jezika. Dječji jezični razvoj započinje i prije samog rođenja. Djeteta je u prenatalnom razdoblju također aktivno u usvajanju jezika jer je to razdoblje temelj za kasniji produkt jezičnog ostvarenja – govor. Preduvjet usvajanja jezika u prenatalnom razdoblju je sposobnost slušanja koja se razvija već u osmom tjednu trudnoće. Djeteta u tom razdoblju može razlikovati majčin govor od buke u majčinoj utrobi te ostalih zvukova koji dopiru do njega. Ono također pohranjuje govorne osobine majke. Osobine majčina govora kao što su intonacija, ritam, boja glasa mogu se uočiti i u prvom djetetovom plaču. Nadalje, dokazano je da novorođenčad pamti priče koje mu je majka pričala u prenatalnom razdoblju te da u prvim mjesecima života uživa u istima više nego u njemu nepoznatima. Djeteta u prenatalnom razdoblju čuje, prima govor, ima sposobnost pamćenja te memorira neke dijelove govora koji se kasnije manifestiraju i u samom govoru. Isti preduvjeti zaslužni su i za kasnije razlikovanje govornika, odnosno razumijevanje istih izraza koji su drukčije izgovoreni. Jezični razvoj u prenatalnom razdoblju usmjeren je na opažanje prozodijskih osobina govora te na osjećaj za glasovne razlike (Kovačević, 1996).

U prva dva mjeseca dječji jezični razvoj je u fazi kričanja (Škarić, 1988; prema Starc i sur., 2004). Tada se dojenče glasa krikom, plačem i fiziološkim zvukovima koji su odraz ugone ili neugode. U fazi kričanja nema komunikacijske usmjerenosti, ali se između djeteta i njemu bliskih osoba stvara rana emotivna komunikacija zbog odgovaranja odraslih na djetetove

potrebe. Za takvu se komunikaciju smatra da je jedna od najvažnijih čimbenika za zdrav govorni, ali i za opći razvoj djeteta. Sljedeće razdoblje, od 2. mjeseca, je faza gukanja. Opisuju je spontano proizvedeni jednostavni vokalni zvukovi, artikulacijski neodređeni. Gukanje je povezano s osjećajem ugone. Ono je također urođeno te se pojavljuje kod sve djece, bez obzira na rasu i kulturu. Gukanje se vrlo brzo počne mijenjati pod utjecajem okoline koja odgovara na njega. Rana interakcija djeteta i okoline koja oponašanjem ponavlja gukanje, zastane i poslušava djetetovo gukanje, pridonosi rano razvijanje djetetove svijesti o izmjeni redoslijeda kao načina verbalnog odnosa s drugima što je jedno od osnovnih obilježja govora kao komunikacijskog sredstva. U tom se razdoblju dijete počinje na glas smijati osobama što je također jedan od važnih predverbalnih izraza jer pokazuje da dijete doživljava svijet oko sebe te da kreće u interakciju s okolinom oko sebe (Vrsaljko i Paleka, 2018). Kada dijete uspije spojiti nekoliko slogova koje ponavlja, oko 6. mjeseca života, započinje faza slogovanja. Produkcija glasova sve se više događa voljno, dijete počinje oponašati zvukove iz okoline te sve više komunicira s okolinom. Glasovi materinskog jezika postaju naglašeni, dok ostali glasovi nestaju. Zapčinje kombiniranje glasova koji su sve više nalik artikuliranim riječima. Do kraja verbalnog razdoblja svladavaju se važne funkcije za razvoj jezika, a najvažnije među njima su intonacija i ritam koje dijete vrlo brzo percipira i počinje oponašati.

Verbalno razdoblje počinje prvom smislenom riječi (između 12. i 18. mjeseca) i traje do automatizacije govora (oko 10. godine). Dijete na početku verbalnog razdoblja vrlo uspješno komunicira *holofrazama*, rečenicama od jedne riječi. Pred kraj 2. godine, dijete formira svoju prvu rečenicu koja se najčešće sastoji od dvije riječi. Takav se govor naziva *telegrafski govor* jer dijete izostavlja sve one riječi koje mu nisu potrebne za komunikaciju te njegov govor nalikuje telegrafskoj poruci. Pojava prve rečenice otvara put ubrzanom svladavanju gramatike te dijete naglo napreduje u razvoju govora. Dijete u dobi od 3 do 4 godine u govoru rabi sve vrste riječi, slaže rečenice od tri ili više riječi, vlada govornim disanjem i primjenjuje osnovna gramatička pravila. Govor rabi sve kompetentnije i u komunikaciji s odraslima te se tada može reći da je dijete u toj dobi svladalo osnovu materinskog jezika (Starac i sur., 2004).

Usvajanje materinskog jezika podrazumijeva četiri aspekta istog procesa: usvajanje glasovnog sustava, upotreba jezičnih oblika vlastitog jezika (gramatike), sposobnost razumijevanja i priopćivanja značenja te sposobnost da se upotrebom jezika nešto postigne. Ta četiri aspekta međusobno djeluju jedan na drugoga te se ne mogu odvojiti. Cjelokupni proces usvajanja jezika ovisi i o drugim aspektima djetetova razvoja, kao što su motorika, kognitivni razvoj, percepcija i socijalizacija što potvrđuje ranije navedenu važnost holističkog pristupa

djetetovu razvoju (Vrsaljko i Paleka, 2018). Jezični je razvoj zaista aktivan i kreativan proces u kojem dijete, uz kvalitetne poticaje iz svoje okoline, sudjeluje radosno i s lakoćom. Četvrta i peta godina djetetova života smatraju se godinama dječjih pitanja zbog čega govor ima veliku ulogu u spoznajnom razvoju djeteta. Između 6. i 7. godine života artikulacija glasova se dovršava, dijete rabi sve vrste riječi te je ovladalo gotovo svim gramatičkim pravilima. S dolaskom u školu, dijete započinje usvajati pisani jezik, a dobar glasovni govor preduvjet je za učenje pisanog jezika. Do 10. godine djetetova života automatizira se gramatička uporaba u govoru. Rječnik i kultura govorenja i pisanja se i dalje razvija, gotovo tijekom čitavog života (Starc i sur., 2004).

2.2. O razvoju djetetovih glazbenih sposobnosti

Hodges (2002) i Pratt (1997 prema Starc i sur., 2004) opisuju glazbene sposobnosti kao naslijeđene biološke mogućnosti prepoznavanja i reprodukcije zvuka i zvukovnih kombinacija. U pravilnom razvoju dijete posjeduje te biološke glazbene mogućnosti, što se može usporediti i s činjenicom da posjeduje i biološke pretpostavke za razvoj govora. Razvoj glazbenih sposobnosti rano se pokazuje, a to dokazuje i tvrdnja da čak i fetus reagira na vanjske zvukove i ritmičke podražaje te da djeca u prvome tjednu života mogu razlikovati visinu tona (Starc i sur., 2004). Dojenčad pokazuje interes i osjetljivost na ritam, tempo i melodiju govora te za pjevanje puno prije nego što je sposobna razumjeti značenje samih riječi (Mithen, 2006).

Neuroznanstvenici su istražili područje govora usmjerenog na dojenčad (eng. *infant-directed speech – IDS*) koje karakteriziraju visoki tonovi, širok vokalni raspon, duži samoglasnici, pauze, kratke fraze i ponavljanja. Mnogi psiholozi utvrdili su da je takav način govora automatizam kod muškaraca, žena i djece, čak i one predškolske dobi, kad se obraćaju dojenčadi. Istraživanja su pokazala da novorođena djeca radije slušaju takav negoli uobičajen govor te da će se prije odazvati intonaciji glasa nego facijalnoj ekspresiji. Taj govor, također, kasnije utječe i na usvajanje jezika zbog njegove prozodije – melodijskih i ritmičkih obilježja (Mithen, 2006).

Glazbenu percepciju omogućuju strukture smještene u prednjem dijelu desne moždane polutke, a ta percepcija su: osjetljivost na visinu tona, ritmičke izmjene tona, jakost tona i melodička kontura. Najvažnija glazbena sposobnost je razumijevanje melodije, a ona se temelji na osjećaju za visinu tona. Preostale su glazbene sposobnosti: pamćenje melodije, percepcija

ritma, shvaćanje tonaliteta, utvrđivanje intervala, sposobnost uočavanja estetskog značenja te apsolutni sluh. Glazbena sposobnost je biološki utemeljena i odvojena je od sposobnosti govora što se može očitati iz slučajeva u kojima zbog oštećenja mozga dolazi do potpunog otkazivanja govornih sposobnosti, dok su glazbene sposobnosti potpuno očuvane. Iako je svoj djeci utvrđena biološka osnova za razvoj glazbenih sposobnosti, u tom području su veće individualne razlike nego u području govornih sposobnosti. Prema Starc i sur. (2004), na razvoj glazbene sposobnosti velik utjecaj ima djetetova okolina u najranijem djetinjstvu kada intenzivno reagiraju na zvuk te diferenciraju i počinju aktivno percipirati glazbu. Ta se faza razvoja glazbenih sposobnosti naziva faza slušanja. Faza motoričke reakcije na glazbu te faza prve glazbene reakcije traju od 6. do 18. mjeseca djetetova života te se u tom periodu očituju pokušaji glazbene reprodukcije te razne reakcije na razne vrste glazbe. Nakon toga slijedi faza prve glazbene reakcije koja traje od 18. mjeseca do 3. godine života, a u kojoj se javlja spontano pjevanje bez riječi i u malim intervalima koje se do 3. godine razvija u oponašanje teksta, ritma i melodije. Između 3. i 4. godine javlja se faza imaginativne pjesme, odnosno izmišljenih pjesama često sastavljenih od dijelova više pjesama. Faza razvoja ritma slijedi od 5. do 6. godine djetetova života, a tada i glazbena osjetljivost postiže svoj najviši stupanj. Posljednja faza razvoja glazbenih sposobnosti kod djece je faza stabilizacije glazbenih sposobnosti koja traje od 6. do 9. godine, a opisuje ju nagli razvoj melodičkih i ritmičkih oblika (Starc i sur., 2004).

Prirodno razvijanje glazbene sposobnosti treba podržati pogodnim glazbenim okruženjem te dijete od početka izložiti pjevanju i glazbi. Djetetu također treba omogućiti i aktivno sudjelovanje u glazbenom doživljaju jer je prirodna glazbena sposobnost izražena u obliku audijacije, odnosno snage izravne impresije, intuitivnog odgovora na neki glazbeni podražaj za koji je dijete sposobno bez glazbenog obrazovanja. Audijacija je tako neposredni odgovor na uspješnost okoline u aktiviranju biološkog glazbenog potencijala. Ista će biti veća ukoliko je veća prirođena biološka osjetljivost na glazbene podražaje, ali i ukoliko je bogatija i djetetu primjerenija glazbena okolina od rođenja do 6. godine života. Nastavno, posebnu brigu za razvoj glazbenih sposobnosti treba posvetiti djeci koja pokazuju znakove glazbene darovitosti. Glazbena darovitost se javlja u mnogo ranijoj dobi od bilo koje darovitosti u drugim područjima te ju pokazuju samo neka djeca (Starc i sur., 2004). U oba slučaja, Simons (2001 prema Starc i sur., 2004) naglašava dvostruku ulogu vrtića, a to su: razvijanje prirodne glazbene sposobnosti svakog djeteta te prepoznavanje glazbene darovitosti za daljnje glazbeno obrazovanje.

2.3. Jedinstvo jezičnoga, glazbenoga i kognitivnog razvoja djeteta

Jezični razvoj djece usko je povezan s njihovim kognitivnim razvojem, što je isticao i istraživač psiholog Jean Piaget. Na njegovim istraživanjima počiva jedno od teorijskih tumačenja zakonitosti dječjega ovladavanja jezikom, a to je kognitivističko tumačenje prema kojemu dijete ovladava jezičnim mogućnostima tek kad dođe na određen stupanj spoznajnog razvoja, odnosno koje ističe usku povezanost jezika i mišljenja (usp. Berk, 2015). No i glazbeni je razvoj povezan s kognitivnim, što dokazuju brojna istraživanja učinka glazbenog obrazovanja na poboljšanja u kognitivnom funkcioniranju (Nikolić, 2017).

Utjecaj glazbe na kognitivni razvoj događa se putem emocija koje se stvaraju slušanjem glazbe. Optimalno emocionalno stanje omogućuje bolje kognitivno funkcioniranje, a ono može biti uzrokovano slušanjem glazbe i sudjelovanjem u glazbenim aktivnostima. Glazbene aktivnosti kod djece pobuđuju zadovoljstvo i dobro raspoloženje koje je preduvjet za postizanje boljih rezultata. Djeca koja sudjeluju u glazbenoj poduci dulji vremenski period izložena su čimbenicima koji utječu na poboljšanje kognitivnih sposobnosti. Učenje glazbe podrazumijeva duga razdoblja usmjerene pozornosti, svakodnevno vježbanje, čitanje glazbene notacije, pamćenje dugih glazbenih cjelina, učenje o različitim glazbenim strukturama, progresivno ovladavanje tehničkim vještinama i ekspresiju emocija pri izvođenju. Takva kombinacija iskustava može imati pozitivan utjecaj na kognitivni razvoj djece. Mnoga istraživanja (prema Nikolić, 2017) pokazala su da glazbene aktivnosti imaju utjecaj na poboljšanje verbalnih, spacijalnih i matematičkih sposobnosti. Kako je tema ovoga rada poticajnost glazbe u razvoju jezičnih sposobnosti, u daljnjem tekstu će biti više o povezanosti glazbe i jezika.

2.4. Povezanost glazbe i dječjega jezičnog razvoja

Da bi dijete govorilo, potrebno je puno više od samoga govornog aparata. Potrebni su dobro razvijena moždana kora, diferencirano slušanje, mogućnost kontrole disanja, ali i dobar uzor koji dijete imitira (Majsec Vrbanić, 2008). Glazba, osim za razvijanje svijesti o umjetnosti, pomaže u svim ranije spomenutim područjima djetetova razvoja, a tako i u razvoju govora i jezika. Glazba je sredstvo neverbalne komunikacije, a da bi dijete uspješno komuniciralo potrebni su mu kvalitetni glasovni poticaji, razvijena slušna percepcija, koncentracija, inicijativnost i samokontrola. Glazba sadrži sve elemente govora: ritam, intonaciju, vrijeme, stanku i intenzitet te svim tim elementima pobuđuje djetetovu pozornost. Upravo je izražajno i

lijepo pjevanje jedno od načina na koji se može doprinijeti razvoju govora jer su ritam, intonacija, dinamika i tempo prisutni i u govoru i u pjevanju (Majsec Vrbanić, 2008).

Poznato je da glazba djeluje na uho kao slušni organ te na tijelo i tako potiče slušanje, ravnotežu i mišiće tijela. S obzirom da između sluha, glasa i govora postoji trajna veza, vrlo je bitno da dijete nauči slušati jer će tako naučiti i govoriti. Dijete prihvaća šumove i zvukove već od 24. tjedna trudnoće jer je tada slušni organ razvijen u potpunosti. Tada ono osluškuje ritam majčina govora, bila, disanja, šumove iz probavnog sustava. Prema najnovijim istraživanjima (Tomatis, A., 1990 prema Majsec Vrbanić, 2008), dijete osluškuje i zvukove izvanjskog svijeta, buku, glazbu koju slušaju ili izvode. Kasnije, nakon rođenja, okruženost zvukovima se nastavlja i postaje sve intenzivnija. Majka i bližnji se djetetu obraćaju govorom pa govor jednostavno u njemu živi te tako uči materinski jezik. Govorom i izlaganjem djeteta mnogim drugim zvukovima, utječemo na razvoj djetetova kvalitetnog slušanja, a samim time i na poboljšavanje njegovih sposobnosti koje su temelj za dobru slušnu diferencijaciju. Dobra slušna diferencijacija kasnije će mu pomoći u ovladavanju govorom i jezikom, ali i u uživanju u glazbenoj umjetnosti i stvaralaštvu (Majsec Vrbanić, 2008). Schäfer (2015) naglašava da je svaka vježba sluha zapravo i vježba govora. Djeca u svom ranom razvoju pažljivo slušaju kako bi kasnije mogla razlikovati glasove te u konačnici jezik u cjelini (Schäfer, 2015). Primjena glazbe kao utjecaja na cjelokupni djetetov razvoj, a tako i jezični, provodi se kroz sustav poticaja: auditivne diskriminacije, imitacije, memoriranja, korekcije glasova, govora, pjesme i plesa u glazbeno-scenskom izričaju. Auditivna diskriminacija pomaže da dijete lakše i uspješnije razlikuje zvukove različitih predmeta, glazbala, tempo, dinamiku, visinu tonova. Imitacija od djeteta traži veću koncentraciju od auditivne diskriminacije jer ono mora samo stvarati podražaje tempa, dinamike odvojeno ili istovremeno. Memoriranje zahtijeva još dugotrajniju koncentraciju. Dijete tada ponavlja za odraslom osobom određene ritmičke motive od jednostavnijih ka složenijima. Za korekciju glasova najčešće se koriste brojalice, ritmičke strukture koje sadrže logatome – slogove bez značenja, ali i riječi koje imaju značenje. Brojalice za cilj imaju omogućiti djetetu lakše izgovaranje pojedinih glasova (Majsec Vrbanić, 2008).

Ritam i intonacija, kao sastavnice glazbe i govora, pružaju čovjeku mogućnost varijacije njegovog vlastitog govornog izraza. Šmit (2001) navodi da je kroz povijesno promatranje čovjeka uočeno da su ritam i pjevanje filogenetski i ontogenetski stariji oblik jezičnog izražavanja, odnosno da su isti bili prvi oblici komunikacije. Oni su, prema tome, čovjeku bliži od samog govora svojim izražajnim oblicima. Isti se proces može promatrati i kod djeteta. Ritam i pjevani glas su od velike važnosti u pravilnom i zdravom razvoju djeteta jer su oni

njegov prvi zvučni doživljaj. Dijete od samog rođenja doživljava ritam na različite načine: slušajući uspavanke, igrajući se prstima, prvim koracima, prvim riječima, uključivanjem u ritam života, stvaranjem svoje osobne ritmičke ekspresije (igrama ritmova, brojalicama). Ritam tako prati dijete cijeloga života te je važan čimbenik u cjelovitom dječjem razvoju. U dječjem jezičnom razvoju ritam se, osim izmjenama dužih i kraćih trajanja, manifestira i u izmjenama suprotnosti između napetosti i opuštanja te u promjenama jačih i slabijih naglasaka riječi. U melodiji se također izmjenjuju naglašene i nenaglašene dobe. Važno je naglasiti da je ritam intenzivno i jako izražajno sredstvo melodije te da melodija bez ritma ne postoji. Ista se tvrdnja može primijeniti i u procesu razvoja govora koji je stimuliran određenom glazbenom strukturom. „Osnovna je značajka glazbenog ritma u postupku glazbenih stimulacija dati u glazbenoj strukturi distinkciju između glasova govora“ (Šmit, 2001, str. 19). Pljeskanje uz izgovaranje riječi i rečenica i razlaganje na slogove su značajna motivacija za razgovijetan govor te poticaj za kasniju pravopisnu sposobnost (Schäfer, 2015).

Melodija, dinamika, tempo i ugođaj su također sastavnice glazbe koje se uvelike očituju i u jezičnom razvoju. Melodija se sastoji od intervala, visinskih razlika dvaju tonova, a ono što je interval u glazbi, to je intonacija u govoru. Pjevani glas, odnosno melodija, djetetu omogućuje glazbenu stimulaciju koja pruža razvoj osjećaja za promjenu visine glasa. Dinamika je stupnjevanje glasnoće tonova. Ono što je dinamika u glazbi, u govoru se očituje kao promjena intenziteta u govoru. Tempo je određena brzina kojom se izvodi glazbena kompozicija, a termin koji odgovara tempu u govoru je vrijeme. U razvoju govora promjena vremena je od velike važnosti za korekciju i distinkciju određenih glasova u određenim stupnjevima razvoja. Različiti ugođaji u glazbi se mogu usporediti s napetijim ili opuštenijim načinom govorenja. Na taj način se u jezičnom razvoju utječe na obogaćivanje kvalitete govornog izraza (Šmit, 2001).

Glazba je, kao i jezik, način komunikacije. Riječi imaju značenje, a prema tome i glazba. Ona je sredstvo za izražavanje mnoštva osjećaja koje ljudi nekada ne mogu izreći samim riječima. Glazba prati obrasce govora te se tako oblikuje komunikacija. Stoga se glazba može koristiti i u svrhu poboljšanja međusobne komunikacije. U radu s djecom može se koristiti glazbeni dijalog koji potiče djetetovu glazbenu kreativnost i pomaže u neverbalnom izražavanju emocija. Takvi dijalozi imaju veliku ulogu u povezivanju glazbenih aktivnosti i međuljudske komunikacije (Kovačević i Baniček, 2014).

3. MOGUĆNOSTI POTICANJA DJEČJEGA JEZIČNOG RAZVOJA GLAZBOM

Najvrjednije u glazbenom poticanju dječjeg razvoja u cjelini, a tako i dječjega jezičnog razvoja, jest probuditi u djeci radost za slušanje glazbe. Putem poticaja valja dati prednost onim zadacima koji iziskuju samostalna rješenja i doživljaj uspjeha kod djece. Na taj način, putem glazbenih poticaja, razvija se osjećaj za ritam, sluh, emotivno primanje i doživljavanje glazbe te se oslobađa put jezičnom razvoju djeteta (Majsec Vrbanić, 2008).

Gospodnetić (2015) naglašava važnost razlikovanja poduke od igre. Iako djeca ne razumiju razliku između igre i učenja, dobro razlikuju igru od podučavanja. Glazbeni poticaji, kao i svaki drugi, moraju podrazumijevati slobodu igre jer je ona optimalan način učenja kod djece. U djetinjstvu se uči putem igre.

Cilj glazbenih aktivnosti u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja je oplemeniti djecu glazbom. Odgojitelj treba potaknuti i njegovati prirodnu dječjih reakcija na glazbu, spontano pjevanje, sviranje, plesanje, crtanje uz glazbu i igranje uz glazbu (Gospodnetić, 2015). Organizacija glazbenog poticaja u jaslicama podrazumijeva razmišljanje o primarnim potrebama djeteta (Starc i sur., 2004). U prve tri godine života uspostavlja se temelj zdrava razvoja govora i jezika. Upravo je to razlog zbog kojeg je važno s djecom najranije dobi razgovarati i igrati se. Jezične igre, u koje se ubrajaju i glazbeni poticaji, djeci omogućuju vježbanje slušanja i ponavljanje, reakciju na pitanja te neverbalno i verbalno izražavanje vlastitih osjećaja i želja (Stöcklin-Meier, 2008). Najveća potreba djeteta jasličke dobi jest osjećaj sigurnosti, pa glazba treba pridonijeti povećanju tog osjećaja. Glazba treba biti tiha, mirna i vedra. Djeca te dobi osjetljivija su na živi čovjekov glas nego na snimku glazbe. Treba stoga uvijek dati prednost izvođenju glazbe uživo. Djeca su osjetljivija na glazbu kada u njoj mogu sudjelovati pokretanjem vlastitog tijela te je zato vrlo važno već od najranije dobi osigurati djetetu glazbeno bogatu okolinu u skladu s njegovim potrebama. To podrazumijeva često pjevanje dok se dijete drži na rukama, tiho pjevanje u svakodnevnim situacijama, pjevanje djetetu i poticanje njegova ritmičkog sudjelovanja (pljeskanje, pokreti u ritmu).

Jezični razvoj djece treba poticati jednako kao i izražavanje i govorno stvaralaštvo. Djeci je potrebno omogućiti „prostor za govor“ kako bi se moglo razvijati u svim aspektima, a tako i u aspektu jezičnog razvoja (Peti-Stanić i Velički, 2008). Mnoga istraživanja (Benoit, 1997; Hammel, 1999; Borbonus, 1997; Heinemann, 1997; pema Velički, 2009) ukazuju na sve veću zapuštenost razvoja komunikacijskih kompetencija te na sve veću zastupljenost poremećaja govora, manjka socijalnih kontakata, neprimjerene uporabe jezika. Takvi podaci

naglašavaju važnost aktivnog rada s djecom u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, ali i otvaraju brojna pitanja o primjerenosti oblika rada te o njihovu značajnom utjecaju na dječji jezični razvoj. Odgojno-obrazovni sadržaji koji svojim poticajnim okruženjem i bogatstvom materijala utječu na cjelokupni razvoj djeteta ne smiju biti zanemareni (Velički, 2009). Glazbeni i drugi jezični poticaji mogu pomoći pri učenju jezika. Učenje jezika putem igre kod djece se pozitivno odražava na ljubav prema jeziku i lakše usvajanje jezika u školi (Stöcklin-Meier, 2008).

Prema Gospodnetić (2015), oblici, sadržaji, odnosno vrste glazbenih poticaja koji se najčešće koriste su:

- Igre s pjevanjem
- Obrada pjesme i brojalice
- Aktivno slušanje glazbe
- Poticanje dječjeg stvaralaštva
- Sviranje na udaraljkama.

Ti se oblici pojavljuju i u drugim izvorima, no neki se termini razlikuju. Bačlija Sušić (2018b) tako za obradu pjesme i brojalice koristi termin usvajanje pjesme i brojalice, odnosno upoznavanje pjesme i brojalice.

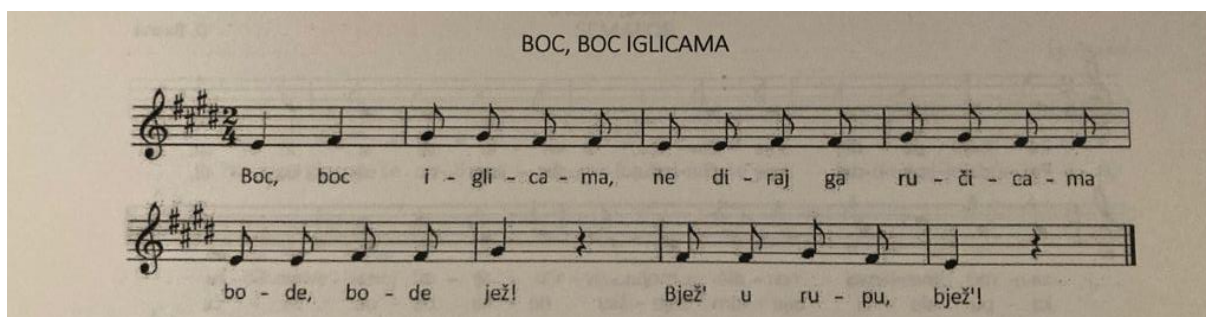
Mnogi autori (Bačlija Sušić, 2015; Velički, 2009; Bjelobrk Babić, 2017) potvrđuju da je poticanje djece predškolske dobi glazbenim aktivnostima, razvijanje ljubavi prema glazbi, ali i djelovanje na njihove interese putem ovog medija vrlo važno. Glazba djeluje na cjelokupan razvoj te je odgovornost za poticaje glazbom time veća (Bjelobrk Babić, 2017). Ipak, glazbeni poticaji moraju se koristiti pravilno i isplanirano te se odgojitelj treba dobro pripremiti za samu glazbenu aktivnost. Prije same aktivnosti s djecom, treba uvježbati sve što će se djeci reći, treba planirati vrijeme kako bi se smanjilo vrijeme praznog hoda, treba vježbati određene vještine i razmišljati o svim detaljima aktivnosti. Tek onda treba pjevati, plesati i izvoditi druge oblike glazbenih aktivnosti s djecom (Gospodnetić, 2015).

U nastavku se donose izabrani primjeri za govor poticajnih glazbenih aktivnosti.

3.1. Igre s pjevanjem

Igre s pjevanjem dječje su pjesme nastale kao produkt igre. U njima se krije i glazbeni i plesni i govorni izričaj. Dio su dječjeg folklor te sintetiziraju četiri aspekta glazbe: stvaralaštvo, pjevanje, sviranje i pokret. Pravila od kojih se sastoje osmislila su djeca, najčešće ona školske dobi, a djeca predškolske dobi uključivala su se u igru i rado sudjelovala u njoj (Gospodnetić, 2015).

Tijekom 20. stoljeća su se promijenile životne navike kako odraslih, tako i djece. Djeca su sve manje na otvorenom prostoru koji je prije bio izvor smišljanja igara i u kojem su nastajale i igre s pjevanjem čije su karakteristike zajedništvo i poštivanje pravila. Danas se igre s pjevanjem njeguju u obrazovnim ustanovama te ih odgojitelji u dječjim vrtićima prenose na djecu (Blašković i Đaić, 2018). Gospodnetić (2015) kao ciljeve igara s pjevanjem navodi stvaranje ozračja razdraganosti, neopterećenosti, ugone, ispunjavanje slobodnog vremena, igranje s djecom i samostalnost djece u izvođenju. Igre s pjevanjem, kao glazbena aktivnost, utječu na cjelokupni djetetov razvoj – na motorički razvoj, kognitivni, emocionalni, socijalni i jezični. Igre s pjevanjem sadrže određena pravila te se mogu izvoditi u kolu ili krugu kako bi se djeca mogla međusobno vidjeti. Postoje i igre u koloni, igre slobodnih oblika koje nemaju određenu formaciju te igre mješovitih oblika u kojima se može koristiti kombinacija navedenih oblika (Manasteriotti, 1982 prema Blašković i Đaić, 2018). Igre s pjevanjem razlikuju se i po dobi za koju su namijenjene – igre s pjevanjem za jasličku skupinu, igre s pjevanjem za mlađu skupinu, igre s pjevanjem za srednju skupinu te igre s pjevanjem za stariju skupinu (Gospodnetić, 2015).

Slika 1. Igra s pjevanjem *Boc, boc iglicama* za mlađu dobnu skupinu (Kraljić, 2017, str. 26)

Slika 1. prikazuje primjer igre s pjevanjem za mlađu dobnu skupinu. Prepoznajući tekst i pridržavajući se pravila igre djeca razvijaju govor i jezik. Pjesma *Boc, boc iglicama* može završiti i riječima „bit' će suza, bjež!“ Postoje dva oblika ove igre s pjevanjem. Prvi oblik opisuje sljedeća pravila: djeca stoje u krugu i na 1. i 2. frazu bodu rukama oko sebe u metru; ritam treće fraze bodu naizmjenice rukama prema gore, a ritam četvrte fraze prema dolje uz čučanj. Na riječ „bjež“ sakriju glavu među ruke (ili čučnu tek na zadnju pauzu). Ovaj oblik je primjeren i bolji od drugog oblika kad se igra s pjevanjem igra s najmlađom djecom. Drugi oblik je sljedeći: Jedno je dijete u sredini, a ostala djeca bodu rukama prema njemu u metru. Na kraju se razbježe, a dijete koje je bilo u sredini ih lovi (Kraljić, 2017).

3.2. Pjesme i brojalice

Dijete ima veću potrebu za sadržajem koji ima melodiju, pa bi odgojitelji trebali svoje usmjerene aktivnosti obogatiti sadržajima koji naglašavaju melodiju (Gospodnetić, 2015). Na taj način, putem zainteresiranosti i igre, mogu utjecati na cjelokupni djetetov razvoj, a time i na razvoj govora. Usvajanje pjesme je sinteza svih glazbenih elemenata koji su, kako je ranije spomenuto, ujedno i elementi govora.

Potrebno je razlikovati dječje pjesme i pjesme za djecu. Dječje pjesme, u koje se ubrajaju i igre s pjevanjem, su pjesme koje su osmislile sama djeca, a zovu se još i dječje narodne pjesme. Pjesme za djecu su skladali razni kompozitori kako bi ih djeca mogla pjevati i slušati. Ime njihovog autora uglavnom se zna te se njegovo ime može reći djeci kad se pjesma usvaja, no nije bitno naglašavati djeci radi li se o dječjoj pjesmi ili pjesmi za djecu. Tako za rad s djecom biramo one pjesme koje su djeci prilagođene tekstom, opsegom i stilom, bez obzira jesu li to dječje pjesme ili pjesme za djecu (Gospodnetić, 2015).

Slika 2. Pjesma V. Stojanova: *Jesenska pjesma* (za stariju dobnu skupinu) (Gospodnetić, 2015, str. 199)

Primjer usvajanja Jesenske pjesme V. Stojanova (Slika 2.) je primjer kojim se uvježbava dizanje melodije, odnosno intonacija i osjećaj promjene visine glasa. Gospodnetić (2015) u ovom primjeru navodi mogućnost dizanja i spuštanja cijelog tijela ili samo ruku kao pokreta kojim se prati melodija pjesme. Odgojitelj na početku prve i druge fraze postavi ruku nisko kako bi je mogao postupno podizati do vrhunca, odnosno najvišeg tona. Treća i četvrta fraza započinju s rukom u sredini prostora ispred sebe kako bi je odgojitelj mogao prvo spuštati pa dizati. Ruka se tada ne kreće skokovito po tonovima već su pokreti povezani, a iste pokrete djeca oponašaju (Gospodnetić, 2015).

Osim pjevanja pjesama, djeca najčešće izgovaraju brojalice. Brojalica je, prema Jurišić i Sam Palmić (2002), glazbeno-govorni oblik komunikacije. Brojalica je vrsta ritmičnog govora koju su uglavnom stvorila sama djeca, a djeci služi za prebrojavanje sudionika prije neke druge igre (Gospodnetić, 2015). Iako brojalice ne sadrži melodiju i harmoniju, ubraja se u vrstu glazbe jer ima svoj ritam, glazbeni oblik i sve ostale elemente. Usvajanje brojalice ima brojne prednosti. Takvim glazbenim poticajem utječe se na razvoj govora i jezika, jezične kreativnosti, komunikacijskih sposobnosti, ali i na emocionalni i socijalni razvoj, poticanje kulturne osviještenosti, razvoj etičkih i moralnih vrijednosti (Bjelobrk Babić, 2017). Brojalica je najprirodniji način djetetova izražavanja i upravo je zbog toga snažan poticaj u radu s djecom. Velik broj brojalice nastao je upravo dječjom maštom te su karakteristike takvih brojalice vreckavost, zanimljivi i nepravilni ritmovi, zanimljiv i neočekivan završetak. Osim takvih brojalice, nastajale su i one koje su osmislili odrasli, a ono što ih razlikuje od dječjih brojalice je crta poučnosti ili korištenje ponekih riječi koje djeca ne koriste u svom govoru. Djeca, dakle, brojalice uče i od odraslih, ali je mnogo češće da starija djeca uče mlađu, a braća i sestre jedni

druge. Sudjelovanje u prebrojavanju znači da je dijete prihvaćeno u igru te da će imati i svoju ulogu u istoj i ravnopravno s drugom djecom dijeliti smijeh i zajedničku radost (Gospodnetić, 2015).

Prema Gospodnetić (2015) brojalice se dijele u tri kategorije:

- Brojalice sa smislom i bez smisla
- Brojalice u mješovitoj mjeri
- Brojalice s melodijom.

U brojalicama sa smislom i bez smisla moraju se poštovati točni naglasci, ali se zbog toga ne smije mijenjati ritam. Brojalice u mješovitoj mjeri prepoznatljive su po tome što se u tijeku takvih brojatica mijenja mjera. Brojalice s melodijom se od onih koje se izgovaraju razlikuju po tome što su uglazbljene. Neke od njih su uglazbila djeca, a neke skladatelji. Zanimljivo je da takve brojalice djeca više ne koriste za prebrojavanje, već su takve brojalice djeca pretvorila u igre s pjevanjem (Gospodnetić, 2015).

Usvajanje brojalice kao glazbena aktivnost može biti snažan poticaj za dječji jezični razvoj. Brojalicu u vrtiću prvenstveno treba usvojiti u njenom metru, a ne ritmu jer se djeca prirodno prebrojavaju u metru. Brojalice uvijek pružaju mogućnost za izražavanje ritma, metra i pokreta. Djeca mogu izmisliti zanimljive pokrete, cijelim tijelom ili samo dijelovima tijela. Pokreti u metru su veliki pa ih tako i odgojitelji trebaju pokazivati kao velike, a poticaj za izmišljanje pokreta može biti promjena dinamike ili tempa brojalice. Kako bi djeca lakše zapamtila brojalicu, odgojitelj treba biti kreativan i ponuditi ju djeci na što zanimljiviji način. Tako se usvajanje brojalice može izvoditi putem korištenja aplikacija, crtanja, modeliranja, sviranjem udaraljki, dramatizacijom. Govorenjem i kretanjem uz brojalicu djeca stječu kinestetički osjet, sposobna su vladati vlastitom motorikom te na taj način automatiziraju svoje pokrete, izvode ih brže i preciznija su. Na taj način se kod njih razvija osjećaj za metar i ritam, a samim time i govor i jezik (Gospodnetić, 2015). Kao primjer brojalice donosi se *Jedna vrana gakala* (Gospodnetić, 2015, str. 208):

JEDNA VRANA GAKALA
I PO POLJU SKAKALA.
UTO DOĐE CRNI KOS
I ODGRIZE VRANI NOS.
(VRANO, VRANO GAČI
I PO POLJU SKAČI.)

Primjer dramatizacije Gospodnetić (2015) navodi putem spomenute brojalice *Jedna vrana gakala*. Podjela uloga je uvijek dobro došla bez obzira na broj djece s kojom se brojalice izvodi. Djeca će putem dramatizacije puno lakše pokazati sadržaj pokretima. Brojalica *Jedna vrana gakala* se sastoji od tri fraze. Za dramatizaciju brojalice djeca se podijele u dvije skupine koje slobodno stoje u prostoru. Jedna skupina predstavlja vrane, a druga kosove te su okrenuti jedni prema drugima. Odgojitelj počinje s vranama koje započinju hodanjem na prvi stih četiri koraka u metru prema kosovima i vraćaju se unatrag s četiri sunožna skoka. Na drugu strofu odgojitelj rukom poziva kosove da priđu vranama i djeca, kada čuju riječi, odglume stih „i odgrize vrani nos“. Treću strofu izvode kosovi, ali im se često pridruže i vrane. U sljedećim ponavljanjima brojalice, djeca se izmjenjuju u ulogama ili samo neka djeca glume spomenute ptice (Gospodnetić, 2015).

Uz brojalice i pjesme, jedan od vrlo snažnih poticaja za jezični razvoj djece jesu igre prstićima. Ruke su prva djetetova igračka. Bebe se prvo počinju igrati i brbljati s prstićima, vježbaju hvatanje, puštanje, pružaju ruke. Djeci se s vremenom poboljšavaju motorika i spretnost prstiju, a paralelno s tim odvija se i razvoj govora. Razvoj fine motorike te govorni i jezični razvoj djece su usko povezani jedan s drugim. Usavršavanje motorike utječe na govor i inteligenciju. Kao primjer igre s prstićima donosi se *Obitelj Prstić* (Stöcklin-Meier, 2011, str. 10):

OVO JE TATA, DOBRICA PRAVI,
OVO JE MAMA, SA ŠEŠIROM NA GLAVI,
OVO JE BRAT, VELIK I JAK,
OVO JE SEKA, U KRILU JOJ ZEKA,
OVO JE DJETEŠCE MILO,
I TO BI SVE OD OVE OBITELJI BILO.

Pri izgovaranju ovih stihova prsti djeteta se podižu jedni za drugim te se dodiruju kažiprstom druge ruke. Na kraju se pokaže cijela ruka, podigne se te se zapleše njome (Stöcklin-Meier, 2011).

3.3. Aktivno slušanje glazbe

Jedan od vrlo snažnih poticaja za utjecaj na sve aspekte dječjeg razvoja je aktivno slušanje glazbe. Glazba uspostavlja ravnotežu između logičnije lijeve i intuitivnije desne

polutke mozga te na taj način utječe na kreativnost (Gospodnetić, 2015). Neovisno o tome je li glazba instrumentalna ili vokalna, čovjek ju doživljava i percipira slušnim putem i u najranijoj dobi. Slušanje glazbe utječe na razvoj slušnih puteva, a samim time i na razvoj govora i slušanja. Slušanjem glazbe dijete uči razlikovati boje zvukova, vrste glasova, boje zvukova glazbenih instrumenata istovremeno razvijajući glazbenu memoriju (Blašković i Kuliš, 2017). Slušanje glazbe može biti pasivno ili aktivno. Aktivno slušanje glazbe je česta vrsta aktivnosti u dječjem vrtiću, dok se pasivno slušanje glazbe ne smatra aktivnošću, ali bi također trebalo biti metodički osmišljeno (Gospodnetić, 2015).

Svako doba nosi svoj stil u svakom području životnih aktivnosti pa tako i u glazbi. Ono što se vremenom ne pokaže kvalitetno, zaboravi se. Djeci se predstavlja ona glazba kojoj je potvrđena vrijednost. Uz glazbu se, kao i uz svaku aktivnost, djeca igraju i, najčešće, plešu. Aktivno slušanje glazbe, kao i govor, razlikuje tri područja procesa: razumijevanje, osjećanje i pokret. Ta se tri područja nikad ne pojavljuju odvojeno. Kako bi djeca određenu skladbu slušala koncentrirano i aktivno, ona ne smije biti preduga. Iz duljih se skladbi izabere stavak, a prednost se može dati življoj glazbi, ali ne treba isključiti ni skladbe sporijeg tempa. Pokreti koji se oslobode aktivnim slušanjem glazbe razvijaju grubu motoriku koja je usko povezana sa razvojem govora i kasnijeg razvoja čitanja i pisanja. U glazbenom poticaju aktivnog slušanja glazbe djeca se mogu kretati, likovno izražavati tijekom ili nakon slušanja skladbe, a aktivnost se može izvoditi i putem aplikacija. Skladba se ne smije prekidati, ali ako se baš mora, to se mora učiniti postepeno (Gospodnetić, 2015).

Jedan od načina aktivnog slušanja glazbe u dječjem vrtiću je puštanje skladbe Ludwiga van Beethovena "Ptičja tuga". Djeci se podijele uloge koje se spominju u pjesmi i djeca samostalno plešući izvode sadržaj pjesme. Kod sljedećih slušanja skladbe djeca se izmjenjuju. Ako se s nosača zvuka ne razaznaje tekst, odgojitelj može zapjevati uz snimku ili ga reći djeci za vrijeme ili nakon prvog slušanja (Gospodnetić, 2015, str. 210).

3.4. Dječje glazbeno stvaralaštvo

Dječje glazbeno stvaralaštvo često se povezuje s djetetovom kreativnošću. Gospodnetić (2015) navodi da se u glazbeno-psihološkoj literaturi termini *kreativnost* i *stvaralaštvo* upotrebljavaju gotovo kao sinonimi. Kreativno ponašanje povezuje se s osjećajem radoznalosti i radosti te potrebom za samoaktualizacijom. Dječja kreativnost sama po sebi postoji i nije ju

potrebno razvijati. Potrebno je ne sputavati ju i ne ometati i zaustavljati dijete kad počne improvizirati, pjevati ili svirati po najbučnijim dijelovima sobe. Dječju kreativnost ne treba zaustavljati ni u stvaranju zvukova, ni u pokretu, ali ni u likovnom izrazu. Dječje stvaralaštvo očituje se u svakom dječjem izrazu svojeg osobnog doživljaja. To je izvanredna sposobnost koja se događa uslijed opažanja i pamćenja raznih događaja. Takvu sposobnost djeca prenose u pokrete, crteže, priče, pjesme i ako nije prepoznata i poticana, polako nestaje (Gospodnetić, 2015). Djeca posjeduju urođeni glazbeni potencijal, ali značajnu ulogu u njegovu daljnjem poticanju ima okruženje u kojem djeca žive. Bogato glazbeno okruženje može biti ključno za djetetov razvoj jer glazba ima velik utjecaj na cjelokupan djetetov razvoj, a time i dječji jezični razvoj (Bačlija Sušić, 2018a).

Glazbene aktivnosti, a tako i aktivnosti poticanja dječjeg glazbenog stvaralaštva, trebale bi biti integrirane u djetetove svakodnevne aktivnosti i igru. Glazbene aktivnosti su važan aspekt odgojno-obrazovnog procesa od najranije dobi. Glazbene aktivnosti stvaralačkog karaktera se danas često zapostavljaju u odgojno-obrazovnim ustanovama i odgojiteljskoj praksi zbog nedovoljnih kompetencija, ali i interesa odgojitelja. Premalo se pažnje posvećuje aktivnostima koje čine upravo to da se djetetov urođeni glazbeni potencijal razvija (Bačlija Sušić, 2018a). Djetetu je vrlo bitno da stvara jer ima potrebu za istim. U poticanju dječjeg glazbenog stvaralaštva važniji je sam proces ili čin stvaranja, nego ono što će iz stvaranja nastati. Glavno sredstvo izražavanja u dječjem glazbenom stvaralaštvu je njihov glas, a osim pjevanja, djeca često sviraju razne ritmove na svemu oko sebe. Dijete počinje improvizirati razne melodije vrlo rano, već u drugoj godini života. Postupno djeca počinju pjevušiti pjesmice u kojima se ponekad mogu prepoznati melodije poznatih pjesama u kojima su djeca promijenila tekst ili su promijenila melodiju, a zadržala tekst (Gospodnetić, 2015).

Gospodnetić (2015) navodi da su svi načini poticanja dječjeg glazbenog stvaralaštva nastali po uzoru na spontano dječje stvaralaštvo. Glavna uloga odgojitelja u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ili koje druge odrasle osobe u procesu dječjeg glazbenog stvaralaštva je da ne zaustavi dječji emotivni kreativni sklop. Odgojitelj djeci ne pokazuje svoj način jer će ga djeca odmah oponašati. Načini na koje odgojitelj može poticati djecu na glazbeno stvaralaštvo su: Slušanje glazbe uz ples, kretanje uz slušani tekst ili na ritmizirani govor, slušanje glazbe uz likovno izražavanje, plesanje bez glazbe, izgovaranje slogova, uglazbljivanje stihova, uglazbljivanje brojalice, mijenjanje ritma, mijenjanje naglasaka, komponiranje riječi ili melodije, mijenjanje melodije, postavljanje glazbenih pitanja, završavanje nedovršenih fraza, pjevani govor, oponašanje zvukova ustima, osluškivanje i

oponašanje, odgonetanje zvukova, stvaranje zvukova koji nisu uobičajeni, sviranje po svom tijelu, zajednički stroj, zajednički ritam, samostalna izrada zvečki, "mali orkestar", ozvučena priča ili pjesma, mijenjanje riječi, mijenjanje tempa, mijenjanje dinamike i ritmizirani govor. Ovi načini ne moraju biti samostalni, već je odgojitelj zadatak da pomoću ovih načina osmisli aktivnost koja će motivirati djecu da glazbeno stvaraju. U dječjem glazbenom stvaralaštvu cjelovito je istovremeno izražavanje motorike, ritma, melodijske linije i govornog iskaza u zajedničkom nastajanju (Gospodnetić, 2015).

Gospodnetić (2015) navodi primjer aktivnosti za poticanje dječjeg glazbenog stvaralaštva putem komponiranja pod nazivom *Krumpirko*. Glavni je lik aktivnosti žalosni Krumpirko. Priča može teći tako da mu je ostalo povrće reklo da je ružan (rima ružan-tužan) ili da je ispao iz košarice pa sada nije sa svojim prijateljima. Krumpirko može postati sretan ako mu svako dijete otpjeva neku pjesmu o njemu. Krumpirko može biti lutka iza paravana. Nakon uvoda, odgojitelj može doći s Krumpirkom do djece ili djeca, jedno po jedno, mogu dolaziti k njemu i, okrenuti prema drugoj djeci, pjevati Krumpirku pjesmu koju su sami smislili da ga utješe. Djeci se može dogoditi da počnu pjevati pjesmu koju već znaju pa je dovoljno da ih Krumpirko, odnosno odgojitelj, podsjeti da izmisle pjesmu o njemu. Često će se dogoditi da djeci nije dovoljno te da, nakon što su se sva izredala, u parovima i bez dogovaranja skupno improviziraju. U ovakvoj aktivnosti preporuča se snimati zvuk kako odgojitelju ne bi promaknule lijepe melodije koje djeca osmisle, ali treba obratiti pažnju na to da djeca ne primijete snimanje kako se ne bi izgubila njihova prirodnost. Također, ovakvom aktivnošću treba svu djecu potaknuti na skladanje i smišljanje stihova jer će se uvijek naći djeca koja inače to ne rade, a ovako im se daje prilika da se oslobode. Na kraju aktivnosti, može se zajedno zapjevati pjesma nekog djeteta Krumpirku ukoliko je bila melodična pa je ostala zapamćena ili se može poslušati sa snimljenog audio zapisa.

Ukoliko se dogodi da odgojitelj nije uspio motivirati djecu na stvaranje i na smišljanje stihova ili nije primijetio nijednu takvu pjesmu koju bi sva djeca mogla usvojiti, odgojitelj djeci može reći da zna jednu pjesmu o Krumpirku (Slika 3.). Tada aktivnost poticanja dječjeg stvaralaštva prelazi u aktivnost usvajanja nove pjesme. Do toga najčešće neće doći jer djeca žele stvarati svoju pjesmicu kako bi usrećila Krumpirka (Gospodnetić, 2015, str. 261).

Krumpirko

Heda Gospodnetić
(tekst: Sebastian Jurić i Heda Gospodnetić)

Krum - pir - ko ma - le - ni, vo - li - mo - te mi,
krum - pir - ko ma - le - ni, vo - li - mo te svi. Kad se sto - bom dru - ži - mo,
svu ti lju - bav pru - ži - mo i pri - ja - telj - stvo ve - li - ko pa tu - ga ne - sta - ne.

Slika 3. Pjesma "Krumpirko" za mogući kraj aktivnosti (Gospodnetić, 2015, str. 262)

Kako bi se dječje glazbeno stvaralaštvo potaknulo, odgojitelj se mora dobro pripremiti (Gospodnetić, 2015). U pripremi svakako treba obratiti pažnju na to da je smisao aktivnosti stvaranje bez obzira na rezultat same izvedbe, da dijete doživi glazbu i da uživa u glazbeno-stvaralačkom procesu. Sloboda stvaralačkog izraza, kreativnost, mašta potaknuta putem glazbenih aktivnosti odrazit će se i u drugim razvojnim područjima (Bačlija Sušić, 2018a).

3.5. Sviranje na udaraljka

Sviranjem na udaraljka posebno se razvija osjećaj za ritam koji je važan i u razvoju govora i jezika. Djeca ne uče svirati udaraljke u dječjem vrtiću, ali odgojitelj s vremena na vrijeme može spomenuti kako se pravilno drže štapići ili palice ksilofona kako zvuk ne bi bio prigušen. U glazbenim aktivnostima s djecom rane i predškolske dobi koristi se skup udaraljki koji se naziva *Orffov instrumentarij*, a dobio je ime po njemačkom kompozitoru iz 20. stoljeća, Carlu Orffu. Udaraljke se dijele na melodijske i ritamske (Gospodnetić, 2015).

Melodijske udaraljke imaju određenu vrstu zvuka i zbog toga kod takvih udaraljki čujemo tonove. Neke melodijske udaraljke su: ksilofon, metalofon, zvončići, zvona, crotales, vibrafon, timpani, gong. Ritamske udaraljke nemaju određenu visinu zvuka, ne daju tonove te se na njima svira samo ritam. Neke takve su: štapići, ručni bubanj, mali bubanj, triangel, tam-tam, veliki bubanj, činele, zvečka, tamburin, praporci, drveni bubnjić, kastanjete, razne čegrtaljke, bič, agogo, guiro, zvonca, bambusove visilice (Gospodnetić, 2015).

Sviranje na udaraljka je aktivnost koja se može izvoditi sama za sebe ili kao pratnja pjesmi ili brojalice. Osim sviranja na udaraljka, ritam se može razvijati i sviranjem po tijelu (pljeskanje, lupkanje nogu, pucketanje prstima, lupkanje po koljenima i ostalim dijelovima

tijela. Takvo ozvučivanje nije pravo sviranje jer tijelo nije pravi instrument. Takvi pokreti tijela, koji stvaraju zvuk, zovu se *zvučni kontakti* (Gospodnetić, 2015).

Gospodnetić (2015) navodi sljedeći primjer za aktivnost igranja ritmova. Odgojitelj s djecom može dogovoriti da svira ritmove koje djeca nakon njega ponavljaju, osim kad odsvira neki određeni, dogovoreni ritam. Svaki ritam traje četiri dobe, a ritam koji djeca primjerice trebaju prešutjeti može biti „Ta Ta Ta-te“. Tijekom cijele igre jedno dijete može na štapićima svirati metar kako bi djeca točnije izdržala pauzu od četiri dobe kad se pojavi ritam koji ne ponavljaju. Što dulje odgojitelj niže različite ritmove, to je teže djeci zapamtiti koji ritam treba preskočiti (Gospodnetić, 2015, str. 192).

3.6. Primjeri glazbenih aktivnosti za poticanje dječjeg jezičnog razvoja

Aktivnost Mali orkestar

Ova aktivnost poticanja dječjega jezičnoga i glazbenog stvaralaštva provedena je u sklopu praktičnog dijela nastave na diplomskom studiju Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, a provela ju je autorica diplomskog rada.

Aktivnost je provedena s dobnom skupinom od pet do sedam godina starosti. Uvodne aktivnosti vodile su do glavne aktivnosti *Mali orkestar* te su zainteresirale djecu i usmjerile im pažnju. Prije samih aktivnosti djeci je ispričana priča o pozivu na koncert na kojem odgojiteljica ne može sama svirati i treba joj pomoć djece – malog orkestra. Uvodne aktivnosti bile su izrada zvečki (slika 4. i slika 5.), osmišljavanje pravila ponašanja malog orkestra. Djeca su u ovoj aktivnosti osmislila da će znak za početak sviranja biti pljesak, a znak za završetak čučanj. Dogovorili smo da će znak za glasnije sviranje biti podizanje ruku, a znak za tiše spuštanje ruku. Tako su se dogovorile tri upute koje su bile dovoljne za dirigiranje: tko svira, koliko dugo i koliko glasno. Djeca poštuju pravila koja sami osmisle kroz igru jer su plod njihova stvaralaštva (Gospodnetić, 2015).

Slika 4. Materijal za izradu zvečki

Slika 5. Izrada zvečki

Ulogu dirigenta prvo preuzima voditelj (odgojitelj) kako bi se sva osmišljena pravila demonstrirala. Djeca su bila podijeljena u tri skupine, ovisno o materijalu kojim su se punile zvečke, a svaka skupina je imala i svoju boju markacije na majicama što je djecu zainteresiralo i zadržalo njihovu pažnju. Nakon odgojitelja, odnosno voditelja aktivnosti, ulogu dirigenta preuzimaju djeca, jedno po jedno i tada se počinje promatrati njihovo stvaralaštvo jer stvaraju vlastite skladbe (slika 6.).

Slika 6. Dijete u ulozi dirigenta

Aktivnost Pjevani govor

Aktivnost pjevanoga govora vrlo je snažan poticaj za jezični razvoj, ali i za poticanje stvaralaštva. Aktivnost se provodila u jutarnjem krugu, ali može se provoditi i na druge načine.

Ovom se aktivnošću odgojitelj i djeca osvrću na to tko je sve iz skupine prisutan toga dana. Djeci treba objasniti što će se događati te kako će aktivnost teći.

Odgojitelj proziva djecu redom, ali pjevajući odabranom melodijom riječi „Je li u vrtiću (ime i prezime djeteta)?“ Kad dijete čuje svoje ime i prezime, odgovara na pitanje melodijom koju smo osmislili u tom trenutku. Odgojitelj može započeti tako da prozove prvo sam sebe i melodijom koju osmislili u tom trenutku dočara djeci kako bi to moglo teći. Nakon odgovora slijede riječi „(Ime djeteta) je u vrtiću!“ te dva pljeska nakon toga.

Pjevani govor je djeci zanimljiv i zadržava njihovu pažnju, a prozivka na ovaj način je djecu s kojom se aktivnost odvijala zainteresirala te su sva djeca jedva dočekala svoj red kako bi osmislila svoju melodiju.

Aktivnost Slušanje glazbe uz ples

Za ovu aktivnost odabrana je skladba Johanna Straussa *Na lijepom plavom Dunavu*. Gospodnetić (2015) navodi da skladba koju djeca slušaju ne smije biti preduga, već da mora trajati do 3 minute kako bi je djeca aktivno mogla slušati. Djeci se ne zadaje kako plešu, već im se mogu navesti upute poput: „pusti neka te glazba nosi“. U ovakvoj aktivnosti djeca mogu postati lik koji odgovara glazbi.

Također, prije samog puštanja skladbe, dobro je napraviti i uvodne aktivnosti koje djecu pripremaju na glavnu-slušanje glazbe uz ples. Uz ples se djeci mogu ponuditi i rekviziti poput marama, traka, svjetlećih štapića i slično koji će ih zainteresirati i opustiti. Često se dogodi da se djeca ne mogu opustiti i krenuti plesati, pogotovo ako netko ne krene prvi. U tom slučaju odgojitelj može krenuti prvi kako bi djecu potaknuo na ples i slobodno kretanje. Djeca će se tako opustiti i već tijekom sljedećeg slušanja plesati sama.

Aktivnost Što smo čuli

Aktivnost *Što smo čuli* nadahnutna je knjigom *Jezične igre za velike i male* Anite Peti-Stanić i Vladimire Velički (2008, str. 20) u kojoj se nalaze i mnogi drugi primjeri poticanja jezičnog razvoja djece. Autorica ovog rada prilagodila je aktivnost glazbenom području te su sredstva koja se koriste u aktivnosti instrumenti: zvončić, bubanj, frula, ksilofon, štapići, triangl.

Ova je aktivnost igra pogađanja u kojoj su djeca leđima okrenuta voditelju (odgojitelju). Zadatak je pažljivo slušati što odgojitelj radi. Odgojitelj uzima redom pripremljene instrumente i svira te tako proizvodi zvukove. Nakon svake radnje, djeca pogađaju što je odgojitelj radio i/ili odakle zvuk dolazi. Igra se može i otežati tako da se istovremeno sviraju dva instrumenta, a voditelji igre mogu biti i djeca te samostalno ili u paru svirati, dok ostala djeca pogađaju. Igra je namijenjena djeci od 3 ili više godina. Cilj ove igre za dječji jezični razvoj je potaknuti slušnu osviještenost djece, a djeca ovom aktivnošću također vježbaju svoju koncentraciju.

4. ZAKLJUČAK

S obzirom da je povezanost glazbe i jezičnog razvoja vrlo snažna te da se glazbeni elementi i elementi govora u velikoj mjeri isprepleću, poticanje govora glazbenim aktivnostima u radu s djecom od vrlo je velike važnosti. Odgojitelj u dječjem vrtiću ima vrlo važnu ulogu u planiranju i provedbi takvih aktivnosti. Svaka glazbena aktivnost mora biti pomno isplanirana te mora imati svoj cilj koji želimo postići u razvoju.

Dijete je cjelovito biće i njegovom razvoju je potrebno prići holistički. Glazbenim poticajima tako nećemo utjecati samo na jezični razvoj djeteta, već na svaki aspekt djetetova razvoja. Kako bi odgojitelj mogao poticati djetetov jezični razvoj, potrebno je da usvoji znanja i vještine o samom govornom razvoju, ali i o utjecaju glazbe na djetetov razvoj. Glazba je poticajna za dječji jezični razvoj, ali i za motorički razvoj, socio-emocionalni razvoj i kognitivni razvoj djeteta. Stoga je nužno da se odgojitelj u svom planiranom odgojno-obrazovnom radu za djetetov cjeloviti razvoj koristi i glazbenim aktivnostima.

Nažalost, u dječjim vrtićima glazbene se aktivnosti sve rjeđe provode. Ako se i provode, često ne uključuju pjevanje i sviranje uživo. Kako je poznato da do djece puno intenzivnije dopiru ljudski glas i pokret negoli onaj tehnikom posredovani, valjalo bi poticati odgojitelje, ali i druge u djetetovu okruženju, da daju prednost glazbi uživo. Ovaj je rad svojim teorijskim prikazom i danim primjerima doprinos toj nakani, kao i osnaživanju odgojitelja za cjelovito poticanje dječjega razvoja, pa i razvoja jezika i glazbenih sposobnosti.

Literatura

- Bačlija Sušić, B. (2015). Temeljni aspekti kognitivnih modela djetetova glazbenog razvoja. *Napredak*, 157(1-2), 33-35.
- Bačlija Sušić, B. (2018a). Dječje glazbeno stvaralaštvo: stvaralački i autotelični aspekti. *Metodički ogledi*, 25 (1), 63-83.
- Bačlija Sušić, B. (2018b). Glazbene kompetencije odgojitelja u svjetlu samorefleksije studenata ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 20 (1), 113-129.
- Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bjelobrk Babić, O. (2017). Brojalice u funkciji razvoja ritmičkih i govornih sposobnosti dece predškolskog i ranog školskog uzrasta. *Artefact 3* (1), 45-54.
- Blašković, J. i Đaić, T. (2018). Analiza glazbenih sastavnica igara s pjevanjem. *Školski vjesnik*, 67 (1), 140-154.
- Blašković, J. i Kuliš, A. (2017). Preschool children's reactions to active music listening through movement, visual arts and verbal expression. *Croatian Journal of Education*, 19 (3), 273-292.
- Gospodnetić, H. (2015). *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. Zagreb: Mali profesor.
- Jurišić, G. i Sam Palmić, R. (2002). *Brojalica: snažni glazbeni poticaj*. Rijeka: Adamić.
- Kovačević, D. i Baniček, I. (2014). Muzikoterapija i njena učinkovitost kao sredstva komunikacije u rehabilitaciji neuroloških bolesti. Preuzeto 18.8.2021.: <https://tvpodravina.files.wordpress.com/2014/09/glazbena-terapija-i-komunikacija1.pdf>
- Kovačević, M. (1996). Pomaknute granice ranoga jezičnoga razvoja: okvir za novu psiholingvističku teoriju. *Suvremena lingvistika*, 41/42, 309-318.
- Kraljić, J. (2017). *Pjesmom kroz igru*. Zagreb: Učiteljski fakultet.
- Majsec Vrbanić, V. (2008). *Slušamo, pjevamo, plešemo, sviramo*. Zagreb: Birotisak d.o.o.

- Ministarstvo znanosti i obrazovanja, MZO (2014). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Preuzeto 18.7.2021.: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Predskolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf>
- Mithen, S. (2006). *The singing neanderthals – The origins of music, language, mind and body*. Cambridge: Harvard University Press.
- Nikolić, L. (2017). Utjecaj glazbe na opći razvoj djeteta. *Napredak*, 159 (1-2), 139-158.
- Peti-Stanić, A. i Velički, V. (2008). *Jezične igre za velike i male*. Zagreb: Alfa.
- Schäfer, C. (2015): *Poticanje djece prema odgojnoj metodi Marije Montessori*. Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Starč, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Stöcklin-Meier, S. (2011). *Rukicama gore, nogicama dolje, rastimo bolje*. Split: Harfa d.o.o.
- Šmit, M. B. (2001). *Glazbom do govora*. Zagreb: Naklada Haid.
- Velički, V. (2009). Poticanje govora u kontekstu zadovoljenja dječjih potreba u suvremenom dječjem vrtiću. *Metodika hrvatskoga jezika*, 10 (1), 80-91.
- Vrsaljko, S. i Paleka, P. (2018). Pregled ranoga govorno-jezičnoga razvoja. *Magistra Iadertina*, 13, 139-160.

Prilozi

Popis slika

Slika 1. Igra s pjevanjem "Boc, boc iglicama" za mlađu dobnu skupinu

Slika 2. Pjesma V. Stojanova: Jesenska pjesma (pjesma za stariju dobnu skupinu)

Slika 3. Pjesma "Krumpirko" za mogući kraj aktivnosti

Slika 4. Materijal za izradu zvečki

Slika 5. Izrada zvečki

Slika 6. Dijete u ulozi dirigenta

Izjava o izvornosti rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)